

УДК 336.24

ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МИТНОГО БРОКЕРА: ЗАКОНОДАВЧИЙ АНАЛІЗ УКРАЇНИ, ЄС, США ТА КАНАДИ

КОЛОМІЄЦЬ Ганна

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

<https://orcid.org/0000-0003-2421-6773>

У статті представлено порівняльно-правовий аналіз регуляторних підходів до митного брокерства в Україні, Європейському Союзі, США та Канаді. Дослідження розкриває, як різні моделі доступу до професії митного брокера – ліцензування, авторизація та ліберальний режим – впливають на якість та правомірність митного оформлення. Особливу увагу приділено реформі в Україні, яка передбачає перехід від ліцензійної моделі до системи авторизації відповідно до Митного кодексу Союзу та стандартів WCO SAFE. У статті визначено ключові регуляторні тенденції: механізм поділу представництва в ЄС (пряме/непряме), суворі вимоги до ліцензування та безперервної освіти в Північній Америці (CBLE, CBSA), а також роль добровільної сертифікації AEO як форми пострегуляторного контролю. Надано порівняльну таблицю основних правових та інституційних вимог, яка може стати орієнтиром для законотворців і суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. У статті зроблено висновок, що професіоналізація та делегування митних формальностей авторизованим представникам сприяють підвищенню безпеки ланцюгів постачання та ефективності адміністративних процедур. Подальші дослідження доцільно спрямувати на емпіричну оцінку впливу авторизації на час митного оформлення та застосування IT-інструментів на основі штучного інтелекту для підтримки класифікації товарів і прогнозування ризиків.

Ключові слова: митний посередник, митний брокер, авторизація, ліцензування, Митний кодекс ЄС, AEO, митний комплаєнс, зовнішньоекономічна діяльність.

<https://doi.org/10.31891/mdes/2025-16-11>

Стаття надійшла до редакції / Received 16.04.2025

Прийнята до друку / Accepted 12.05.2025

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Митні брокери відіграють ключову роль у зовнішньоекономічній діяльності, виконуючи функцію посередника між суб'єктами господарювання та митними органами. У сучасних умовах інтенсивної міжнародної торгівлі та складного митного регулювання професійні митні посередники забезпечують ефективне проходження митних формальностей і дотримання законодавства. З одного боку, митний брокер представляє інтереси експортера чи імпортера перед державою, з іншого – сприяє реалізації державної митної політики. Такий двосторонній статус зумовлює широкий спектр функцій, обов'язків та відповідальності митних брокерів, закріплених у теоретичних підходах і нормативно-правових актах. Даним дослідженням здійснено академічний аналіз функціонального забезпечення діяльності митного брокера, з акцентом на законодавчі вимоги доступу до професії в Україні, а також порівняння з практиками Європейського Союзу, США та Канади.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематика нормативного закріплення правового статусу митного брокера неодноразово ставала предметом спеціальних наукових дискусій і вагомий внесок у її розроблення належить, зокрема, І. Безкоровайній, І. О. Бондаренко, Н. Гончаровій, О. М. Коробковій, Д. В. Приймаченку, І. І. Світлак, які по-різному інтерпретують організаційно-правові особливості митного посередництва в умовах трансформації українського митного законодавства. Аналіз опублікованих за останнє десятиліття робіт свідчить, що дослідження функціонального забезпечення діяльності брокерів розгортається у двох взаємодоповнювальних напрямках: 1) концептуально-теоретичне обґрунтування ролі й місця брокера в системі митного регулювання та 2) прикладна оцінка ефективності процедур, безпеки та цифровізації митного обслуговування в Україні в порівнянні з міжнародним досвідом.

Концептуально-теоретичне обґрунтування ролі й місця брокера в системі митного регулювання розглядаються в дослідженнях І.П. Голосніченко, О.В. Бойко [1], Л. Мілімко [2], Д.А. Білінець та К.А. Возняковської [3], в яких наголошують на ускладненому правозастосуванні в умовах динамічних змін законодавства, особливо після повномасштабного вторгнення. Науковцями підкреслюється багатофункціональність митного брокера – від документального супроводу й класифікації товарів до управління митними ризиками, консультування, повернення

мит та координації процедур надання пільг і уникнення санкцій, що зумовлює потребу в чіткому визначенні його статусу в правовій системі.

В прикладних дослідженнях митних процедур, узагальненнях та адаптації іноземного досвіду, О. М. Коробкова [4] пропонує типологію моделей регулювання митного брокерства – від дерегульованих режимів до жорсткого адміністративного контролю – і робить висновок про необхідність імплементації елементів саморегулювання та професійної сертифікації в Україні, що наблизитиме національну практику до канадської та французької. Продовжуючи концептуальний аналіз, Б. А. Кормич [5] зосереджує увагу на категоріально-понятійному апараті митних процедур, указуючи на фрагментарність і непослідовність змін у Митному кодексі України, брак системності та потребу в європеїзації термінології, зокрема щодо статусу митного брокера та митного представника. Поглиблюючи безпековий вимір, О. Дніпров, В. Настюк та співавтори [6] демонструють статистичний вплив адміністративних і кримінально-правових заходів на мінімізацію контрабандних схем, наголошуючи, що ефективність митної безпеки корелює з чітким розмежуванням повноважень брокера й імпортера, а також з упровадженням ризик-орієнтованого аудиту.

Практичну площину гармонізації українських процедур з митним правом ЄС розкривають І. А. Ішук, А. І. Осадчук і І. О. Сергушова [7], констатуючи, що інтеграція в NCTS і запровадження програми авторизованих економічних операторів змінюють функціональний профіль брокера із «декларанта-транзакціоніста» на висококваліфікованого цифрового посередника, здатного забезпечувати наскрізний супровід ланцюга постачання. Результати зазначених трансформацій підтверджує підсумкова оцінка програми Customs 2020, здійснена Генеральним директором TAXUD [8], у якій підкреслюється ключова роль митних представників у реалізації стратегічних завдань цифровізації, розвитку компетентностей і сприяння добровільній відповідності бізнесу. На глобальному рівні 16-те видання АЕО Compendium ВМО [9] фіксує зростання кількості юрисдикцій, де брокер визнається важливим елементом міжнародної безпеки, а також окреслює критерії доброчесності, фінансової стабільності та технічної обізнаності, що потрібні для отримання або підтримання статусу АЕО.

В той же час, дослідження, виконані Т. Караваєєвим та Н. Калугою [10], демонструють відсутність єдиної моделі регулювання брокерської діяльності у ЄС на відміну від чіткої ліцензійної системи Канади, яка, згідно з позицією CBSA [11], вимагає фінансових гарантій та обов'язкових іспитів. Модернізоване регулювання у США [12] запроваджує національну ліцензію, режим безперервного професійного розвитку й електронне підписання декларацій, що кардинально змінює вимоги до знань і навичок брокерів. У вітчизняному контексті питання пост-аудиту як інструменту пришвидшення товарообігу розкривають А. О. Фальковський та Д. А. Єршов [13], доводячи, що ефективність післямитного контролю безпосередньо залежить від рівня компетентності брокерів і доступу до цифрових аналітичних інструментів.

Можливості гармонізації українського законодавства з північноамериканською практикою досліджує І. Bogdanova [14], відзначаючи, що Угода CUFTA відкриває нові можливості для експорту та водночас унормовує вимоги до митного посередництва шляхом деталізації правил походження, електронного обміну даними та прозорих процедур вирішення спорів. Серед новітніх вітчизняних напрацювань слід виділити дослідження Д.М. Русака [15], у якій систематизовано національні та європейські стандарти електронного декларування, підкреслюючи необхідність адаптації кадрового та технічного потенціалу брокерів до вимог NCTS. Комплементарно до цього, Ю.В. Бахирєва й Д.В. Волинець [16] порівнюють українську та європейську моделі ліцензування брокерів і роблять висновок про потребу уніфікованих іспитів, що передбачають не лише правові, а й ІТ-компетенції.

Узагальнюючи аналіз наукових праць можемо підсумувати, що наукові дослідження останніх років окреслюють еволюцію наукових поглядів від нормативно-правового опису до інтегрованого, міждисциплінарного підходу, що враховує цифровізацію, безпекові ризики та економічну доцільність брокерських послуг в Україні, ЄС США та Канаді. Законодавчі моделі вивчених країн істотно різняться: в Україні й Канаді домінує система ліцензування, у США – посилене державне регулювання з професійними вимогами, тоді як у ЄС діє спрощена модель митного представництва. Актуальні дослідження акцентують на зростанні ролі цифрових інструментів (NCTS, АЕО, е-декларування). Водночас залишається очевидною недостатність порівняльно-операційних досліджень, які б підтверджували ефект впровадження міжнародного досвіду регулювання митно-брокерської діяльності. Саме заповнення цієї прогалини, з опорою на проаналізовані концепти та емпіричні висновки, є ключовим завданням подальших наукових

розвідок, покликаних сформувати доказову базу для вдосконалення української моделі регулювання митного брокерства на принципах європейської інтеграції та вимог ВМО.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є здійснення комплексного компаративного нормативно-правового та інституційного аналізу функціонального забезпечення діяльності митного брокера в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду Європейського Союзу, Сполучених Штатів Америки та Канади, а також формулювання рекомендацій щодо гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами митного посередництва. Для досягнення поставленої мети передбачено розв'язання таких взаємопов'язаних завдань: по-перше, розкрити сутність, роль і функції митного брокера в системі зовнішньоекономічної діяльності та митного регулювання; по-друге, дослідити чинну нормативно-правову базу України, що регулює брокерську діяльність, і охарактеризувати запроваджену авторизаційну модель доступу до професії; по-третє, проаналізувати моделі регулювання митного посередництва у ЄС, США та Канаді, зосередивши увагу на процедурі ліцензування, кваліфікаційних вимогах, формах представництва й особливостях відповідальності; по-четверте, здійснити порівняльно-правову оцінку ключових елементів доступу до професії митного брокера у зазначених юрисдикціях; по-п'яте, визначити переваги та ризики імплементації європейського підходу до авторизації митних представників у вітчизняне законодавство; по-шосте, окреслити перспективні напрями подальших досліджень, спрямованих на підвищення ефективності та професійної компетентності митних брокерів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У контексті розвитку митно-брокерської діяльності в Україні питання нормативного регулювання доступу до професії та функціонального статусу митного брокера набуває особливої актуальності у зв'язку з гармонізацією національного законодавства з правом Європейського Союзу. Відповідно до чинної редакції статті 416 Митного кодексу України митним брокером визнається суб'єкт господарювання, який має ліцензію (дозвіл) на провадження посередницької діяльності у сфері митної справи, включаючи декларування товарів і транспортних засобів комерційного призначення від імені та в інтересах клієнта, що засвідчує його правовий статус як професійного представника у митно-правових відносинах [17].

Функціональне призначення брокера охоплює повний спектр операційної підтримки зовнішньоторговельної діяльності, починаючи з консультаційного супроводу, де брокер інформує клієнта щодо застосовуваних митних режимів, ставок мита й податків, нетарифних обмежень, а також необхідних дозвільних документів та пільг, які поширюються на ввезення чи вивезення окремих категорій товарів. Однією з ключових компетенцій брокера є вичерпно точне визначення коду товару за Гармонізованою системою й УКТ ЗЕД, оскільки від правильності класифікації безпосередньо залежить розмір фіскальних платежів і перелік дозвільних процедур; після цього брокер формує повний пакет документів – митну декларацію, інвойс, пакувальний лист, сертифікати походження – та подає їх до митного органу в установленому електронному форматі, використовуючи національні IT-системи. Після реєстрації декларації брокер супроводжує її проходження стадій митного контролю, взаємодіє з посадовими особами митниці, координує огляд або експертизу, за потреби ініціює коригування даних, а також забезпечує точне і своєчасне нарахування та сплату мита, акцизу й податку на додану вартість, часто адмініструючи рахунок попередньої оплати або контролюючи розрахунки клієнта з бюджетом. До додаткових обов'язків належить представництво інтересів клієнта в процедурах оскарження рішень митниці, ведення обліку та архіву митних операцій, дотримання валютного законодавства і суміжних регуляторних вимог, що разом формує комплекс after-release-compliance, покликаний мінімізувати ризики фінансових санкцій і репутаційних втрат. Емпіричні дослідження засвідчують, що залучення кваліфікованого брокера істотно скорочує трансакційні витрати бізнесу, оскільки дає змогу підприємствам зосередитися на основній комерційній діяльності, делегувавши складні бюрократичні процедури фахівцям; зокрема, в Україні частка декларацій, поданих через брокерів, перевищує 90 %, тоді як у держав-членах ЄС, попри відсутність обов'язковості послуг, цей показник сягає понад 80 % [18]. Також І. Ємченко наголошує, що висока довіра до брокерських послуг ґрунтується на здатності таких посередників постійно відстежувати нормативні зміни й інтегрувати сучасні програмні рішення з електронного декларування, що забезпечує як оперативність логістичних процесів, так і стабільне виконання фіскальних та контрольних функцій держави [18]. При цьому правовий статус брокера детермінує подвійний обов'язок: діяти добросовісно й

професійно щодо клієнта та одночасно гарантувати повноту й достовірність інформації перед митними органами; у випадку порушень, що виявляються як недостовірне декларування чи приховування товарів, брокеру загрожує адміністративна відповідальність, а в ліцензійних юрисдикціях – додатково дисциплінарний вплив аж до анулювання ліцензії, що підкреслює важливість етичних стандартів і бездоганної репутації у діяльності митних посередників.

Доступ до ринку брокерських послуг має регульований характер: для набуття статусу брокера підприємство повинно бути внесене до реєстру Державної митної служби України, надати підтвердження наявності відповідного кадрового та технічного забезпечення, а також забезпечити участь в операціях представника з кваліфікаційним посвідченням, що видається митними органами після складання іспиту з митної справи.

Правова модель, що функціонує в Україні до моменту набуття чинності Законом України №3926-IX від 22 серпня 2024 року, передбачає перехід до авторизаційної моделі допуску до професії, що, з одного боку, уможливило контроль з боку держави за якістю послуг, а з іншого – вимагає дотримання чітко визначених критеріїв, що функціонують як інструмент правомірного відбору добросовісних учасників ринку. **Фактично, закон змінює підхід до допуску на ринок брокерських послуг. Замість сьогоденної системи разових дозволів запроваджується інститут авторизації митного брокера.** Для провадження митно-брокерської діяльності підприємство повинно буде отримати авторизацію в Держмитслужбі (по суті, аналог ліцензії, але з ширшими вимогами до відповідності критеріям). Наявність авторизації, своєю чергою, спрощуватиме отримання статусу Авторизованого економічного оператора (АЕО), оскільки критерії для брокерів тепер зближуються з критеріями для АЕО. Зокрема, право на авторизацію матимуть лише ті брокери (підприємства), що **бездоганно дотримуються митного та податкового законодавства, не притягалися до кримінальної відповідальності, не перебувають під санкціями, мають стабільний фінансовий стан і ефективну систему внутрішнього контролю за операціями.** Такими є базові європейські критерії довіри, які тепер застосовуватимуться і до українських брокерів. Отже, відбудеться перехід від формальної видачі дозволів до концепції “довіrenих” митних посередників. Емпірично можна передбачити, що брокери з авторизацією отримають переваги, схожі на АЕО: спрощені процедури оформлення, швидше проходження кордону тощо. Відповідно, професія митного брокера в Україні набуде більш регульованого, але й престижного характеру, де акцент буде на відповідності високим стандартам професійної діяльності.

Таким чином, відповідно до вимог, установлених законом, підприємство отримує статус митного представника лише після підтвердження відповідності ряду об’єктивних умов, наближених до критеріїв авторизованого економічного оператора (АЕО), зокрема (табл. 1):

Таблиця 1

Критерії авторизації митного брокера

Критерій	Зміст
Бездоганна податкова поведінка	Відсутність значних порушень у сфері оподаткування та митного законодавства
Наявність внутрішніх процедур контролю	Системи документального підтвердження, обліку та запобігання ризикам у сфері ЗЕД
Кадрове забезпечення	Призначення відповідального фахівця з митних питань, який має відповідну підготовку
Фінансова стабільність	Підтвердження достатності ресурсів для виконання обов’язків митного представника

Джерело: складено автором за матеріалами [19]

Ці вимоги мають бути підтверджені документально та перевірені митним органом до моменту внесення суб’єкта до відповідного реєстру митних представників або операторів (АЕО), зокрема щодо бездоганної податкової поведінки, наявності внутрішнього контролю, кадрового ресурсу та фінансової стабільності [19]. Новий підхід також передбачає правову можливість реалізації діяльності брокера в двох організаційно-правових формах представництва – прямого та непрямого, кожна з яких має свій профіль відповідальності.

При прямому представництві брокер діє від імені та за рахунок клієнта (довірителя) і виступає виключно як агент клієнта, не набуваючи статусу декларанта, а відповідальність за дотримання митних зобов’язань покладається на довірителя. Важлива особливість – у цьому випадку брокер не несе самостійної відповідальності перед митницею за митні платежі чи можливі порушення; вся відповідальність покладається на клієнта, що відображається і в нижчій платі за послуги брокера. Натомість непряме представництво означає, що брокер діє від свого імені, але в

інтересах клієнта. При непрямому оформленні брокер сам стає декларантом, тому несе солідарну відповідальність разом з клієнтом за сплату митних платежів та дотримання законодавства. Така модель наближена до європейської: брокер може виступати або лише посередником (агентом), або співвідповідальною стороною – вибір моделі представництва здійснюють брокер і клієнт за домовленістю. Введення цих понять спрямоване на більш прозорий розподіл прав та обов'язків: наприклад, усунуто ситуації, коли брокера штрафували за неправильне декларування, хоча інформацію надавав клієнт, або коли брокер сплачував податки, не будучи платником податків. Очікується, що це підвищить правову визначеність та довіру у відносинах “брокер-клієнт”.

Порівняння з міжнародною практикою демонструє значну варіативність моделей регулювання брокерської діяльності. Так, у праві Європейського Союзу, відсутній нормативний акт, який би спеціально регулював діяльність митних брокерів в розумінні, аналогічному українському. Натомість базовим актом є Митний кодекс Союзу (Union Customs Code, UCC), введений в дію з 2016 р. [20]. Стаття 18 UCC запроваджує концепцію митного представництва, згідно з якою, будь-яка особа має право призначити митного представника для здійснення митних формальностей від свого імені. Митний представник представляє собою аналог брокера який може діяти як у формі прямого, так і непрямого представництва. Важливо підкреслити, що в ЄС використання митного брокера не є обов'язковим: суб'єкт зовнішньої торгівлі має право самостійно декларувати товари напряму до митних органів, за умови володіння необхідною кваліфікацією. Таким чином, митний представник у праві ЄС функціонально еквівалентний брокеру, однак здійснює діяльність без обов'язку отримання окремої державної ліцензії, що суттєво відрізняє цю систему від української або американської. У межах Європейського Союзу застосовується бінарна модель представництва: *direct representation* (пряме представництво), при якому відповідальність за виконання митних зобов'язань покладається на клієнта, а представник діє від імені і за рахунок довірителя, та *indirect representation* (непряме представництво), коли представник виступає у власному імені як декларант і несе солідарну відповідальність з клієнтом перед митними органами. Цей поділ має важливі правові наслідки щодо суб'єктності та фіскальної відповідальності, і єдиним обмеженням щодо статусу представника є вимога про його реєстрацію (юридичну присутність) на митній території Союзу. Умови доступу до функцій митного представника не передбачають обов'язкового складання іспиту або надання підтвердження професійної підготовки на рівні Союзу, однак держави-члени мають дискрецію щодо встановлення додаткових національних вимог до компетентності. При цьому поширеною практикою серед суб'єктів брокерської діяльності є добровільна сертифікація в межах програми Авторизованого економічного оператора (АЕО), що підтверджує дотримання високих стандартів професіоналізму, належного обліку, фінансової стабільності та історії митного комплаєнсу. Сертифікат АЕО, хоч і не є обов'язковим, надає суттєві переваги, включаючи спрощення процедур митного контролю, і вважається маркером надійності посередника у сфері міжнародної торгівлі. Національні відмінності, що існували до впровадження єдиного Митного кодексу, зокрема інститути присяжних митних брокерів у Франції чи Італії, були поступово скасовані або гармонізовані відповідно до загальносоюзних норм з метою усунення бар'єрів для надання митно-посередницьких послуг на внутрішньому ринку. Таким чином, підхід ЄС характеризується ліберальною регуляторною філософією, що ґрунтується на принципі саморегулювання через професійні асоціації, добровільні стандарти й етичні кодекси поведінки, а також на відкритості до конкуренції між незалежними агентами, внутрішніми митними підрозділами компаній та спеціалізованими брокерськими структурами. Це створює гнучке, але відповідальне середовище функціонування ринку митного представництва, що адаптується до потреб як державного регулювання, так і приватного сектору.

У правовій системі Сполучених Штатів Америки діяльність митного брокера регламентується комплексом федералізованих норм, у центрі яких знаходяться положення Розділу 19 Зводу федеральних нормативних актів – 19 CFR Part 111, а також положення Митного закону США 1930 р. (Tariff Act of 1930 з наступними поправками) [21]. Нормотворчий акцент на рівні федеральної юрисдикції зумовлює запровадження строгої ліцензійної моделі, за якої доступ до професії здійснюється в індивідуальному порядку: ліцензія видається Бюро митниці та охорони кордонів (CBP) конкретній фізичній особі або юридичній особі за умови, що остання має принаймні одного індивідуально ліцензованого брокера у складі керівництва. Головним кваліфікаційним фільтром виступає складання стандартизованого державного іспиту CBLE, під час якого кандидат демонструє знання тарифної класифікації, процедур імпорту, правил документування та спеціального регулювання зон вільної торгівлі; прохідний бар'єр становить 75 % правильних відповідей, що об'єктивно свідчить про високий рівень вимог до професійної

компетентності. Додатковими передумовами для отримання ліцензії є громадянство США, мінімальний вік 21 рік і бездоганна ділова репутація, підтверджена процедурою background check – обставини, які разом формують інституційний механізм довіри між державою та приватним сектором.

У 2020-2022 рр. регулятор прийняв пакет реформ, відомий як «Broker Modernization», що замінив систему локальних «портових» дозволів на єдину національну ліцензію, спростивши географічну гнучкість брокерської практики та гармонізувавши вимоги до відповідального нагляду (responsible supervision and control) усіх операцій, здійснених від імені брокера. Здобувши ліцензію, суб'єкт зобов'язаний забезпечити постійний внутрішній контроль за якістю поданих декларацій, конфіденційністю клієнтських даних і веденням документації, яку необхідно зберігати протягом щонайменше п'яти років, а також подавати трирічний звіт, що підтверджує актуальність ліцензії й сплату регуляторного збору. Від 2023 р. СВР запровадило обов'язковий компонент безперервної освіти: кожен брокер має здобути не менше 36 годин (20 кредитів) професійного навчання в трирічному циклі, і невиконання цієї вимоги може призвести до призупинення ліцензії [22]. У такий спосіб держава формує не лише вхідний, а й поточний професійно-етичний контроль, інтегруючи brokers' compliance у систему митної безпеки та торговельної політики.

Відповідальність брокера у США має дворівневий характер: по-перше, він несе дисциплінарну відповідальність перед СВР, що може варіюватися від штрафних санкцій до відкликання ліцензії у випадку грубого недбалства чи шахрайства; по-друге, брокер несе договірну й деліктну відповідальність перед клієнтом за професійну недбалість, при цьому імпортер залишається головним боржником щодо сплати митних платежів. Таким чином, американська модель забезпечує високу довіру держави до ліцензованого брокера, перетворюючи його на ключового інтерфейса між бізнесом і митним регулюванням та створюючи прецедентну практику професіоналізації, що порівняно з європейською ліберальною системою характеризується набагато вищим рівнем формалізованого контролю.

Канада посідає проміжну позицію між ліберальною моделлю ЄС та суворо ліцензійним підходом США, поєднуючи державний контроль за доступом на ринок митно-посередницьких послуг із розвинутим механізмом професійного саморегулювання. Правове підґрунтя діяльності митних брокерів формує Митний акт Канади (Customs Act) у взаємодії з Положенням про ліцензування митних брокерів (Customs Brokers Licensing Regulations, SOR/86-1067) [23]. Центральним органом нагляду виступає Канадська прикордонна служба (CBSA), яка видає ліцензії брокерам та забезпечує їх регуляторний супровід. Ліцензія у Канаді не персоніфікована, а прив'язана до господарської одиниці – фізичної особи-підприємця, партнерства або корпорації, що зумовлює кумулятивний характер вимог: хоча принаймні один із партнерів чи директорів повинен підтвердити професійну компетентність, відповідальність за дотримання умов ліцензії несе бізнес-структура в цілому. Доступ до професії базується на п'яти кваліфікаційних блоках: громадянство або постійне проживання, досягнення 18-річного віку, відсутність судимостей (good character), фінансова спроможність та успішне складання професійного іспиту CBSA з мінімальним порогом 60 % правильних відповідей; додатково суб'єкт зобов'язаний внести заставу у 50 000 CAD, що виконує функцію фінансової гарантії можливих публічноправових зобов'язань [24]. Реформа 2024 р. консолідувала колишні локальні «портові» дозволи в єдину національну ліцензію та встановила уніфікований щорічний збір 600 CAD для підтримання її чинності [25].

Постліцензійний моніторинг реалізується через адміністративні інструменти CBSA: брокери зобов'язані своєчасно повідомляти про зміни у структурі власності, зберігати документацію, дотримуватися стандартів обліку та комплаєнсу, а за порушення підпадають під систему штрафів AMPs, що передбачає фіксовані санкції до відкликання ліцензії включно. При цьому імпортер залишається основним платником митних платежів, однак саме ліцензований брокер уповноважений подавати імпортні декларації (форма B3) і виступати платником від його імені, що підкреслює агентський характер відносин. Професійні стандарти підтримуються Асоціацією митних брокерів Канади (CSCB), яка, доповнюючи державний контроль, запровадила добровільні програми сертифікації (Certified Customs Specialist), формуючи ієрархію репутаційних переваг на ринку. Таким чином, канадська модель поєднує сувору формальну процедуру ліцензування, орієнтовану на персоніфіковані знання і фінансову відповідальність, із механізмами саморегуляції, що дозволяє збалансувати захист фіскальних інтересів держави та гнучкість приватного сектора, забезпечуючи високий рівень професіоналізації та довіри до митних брокерів.

Проведене дослідження дає змогу чітко розмежувати і, одночасно, порівняти характеристику митних брокерів (митних представників) у чотирьох юрисдикціях – Україні, ЄС, США та Канаді – з акцентом на їх функції та вимоги допуску до професії (табл. 2).

Таблиця 2

Порівняльна характеристика правового статусу, функцій та вимог допуску до професії митного брокера

Аспект	Україна	Європейський Союз	США	Канада
Правовий статус та роль	Підприємство-посередник, що діє за дорученням клієнта; з 2025 р. офіційне найменування – «митний представник»; можливі два режими представництва – прямий (агентський) і непрямий (солідарна відповідальність) [17]	<i>Customs representative</i> без окремої ліцензії; допускається будь-яка особа, зареєстрована на митній території ЄС; пряме та непряме представництво відповідно до ст. 18 UCC [20]	Ліцензований <i>customs broker</i> (індивідуальна або корпоративна ліцензія СВР); брокер діє як агент імпортера/експортера; суворий державний нагляд [21]	Ліцензований <i>customs broker</i> ; ліцензія видається CBSA конкретному бізнес-суб'єкту; державний контроль поєднується з професійним саморегулюванням [23]
Основні функції	Консультації, класифікація УКТ ЗЕД, заповнення декларацій, сплата мит/податків, супровід контролю, оскарження рішень	Підготовка SAD, класифікація, визначення митної вартості, сплата мит/ПДВ, постконтроль, підтримка статусу АЕО	Класифікація, подання <i>Entry Summary</i> через ACE, розрахунок та сплата платежів, представництво в аудитах, повернення мит	Консультавання щодо тарифів (GST, мито), подання декларації ВЗ, розрахунок і сплата платежів до <i>Receiver General of Canada</i> , <i>postrelease compliance</i>
Ліцензійні вимоги (доступ до професії)	Дозвіл (авторизація з 2025 р.); наявність кваліфікованого представника (іспит), відповідність критеріям доброчесності та фінансової стійкості	Спеціальної ліцензії немає; представником може бути будь-хто зареєстрований у ЄС; добровільна сертифікація АЕО	Обов'язкова федеральна ліцензія СВР; громадянство США, вік ≥ 21 р., іспит CBLE ($\geq 75\%$), трирічна звітність і безперервна освіта (≥ 36 год)	Обов'язкова ліцензія CBSA; громадянство/ПМП, вік ≥ 18 р., іспит CBSA ($\geq 60\%$), фінансова гарантія 50 000 CAD, щорічний збір 600 CAD
Особливості відповідальності	При прямому представництві – на клієнті; при непрямому – солідарно брокер і клієнт; за порушення – адміністративна відповідальність і можливе відкликання авторизації	При прямому представництві – відповідальність клієнта; при непрямому – солідарна відповідальність брокера; санкції держав-членів за недотримання норм	Дисциплінарна та фінансова відповідальність: штрафи, призупинення або відкликання ліцензії СВР; імпортер – головний платник мит	Адміністративні штрафи AMPs, відкликання ліцензії, звернення застави 50 000 CAD; імпортер – платник мит, брокер – агент-представник

Джерело: складено автором за матеріалами [17], [20], [21], [23]

Узагальнені дані свідчать, що Європейський Союз демонструє ліберальний підхід, заснований на мінімальному рівні формалізованого контролю та високій ролі саморегуляційних механізмів, тоді як Північна Америка підтримує суворі ліцензійні режими, орієнтовані на індивідуальну відповідальність і постійне професійне удосконалення. Україна, перебуваючи на етапі імплементації європейської моделі, поступово відмовляється від традиційної системи (на початковому етапі – ліцензування, а згодом – дозвільній) на користь авторизації, що передбачає ризик-орієнтований відбір суб'єктів із високим ступенем довіри, водночас зберігаючи елементи кваліфікаційного контролю через іспити та реєстри представників.

**ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ
І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ**

Проведене компаративне дослідження дозволило довести, що інститут митного брокерства є ключовим елементом інфраструктури зовнішньоекономічної діяльності, безпосередньо впливаючи на ефективність митного контролю, рівень комплаєнсу суб'єктів господарювання та

швидкість руху товарів через кордон. Аналіз правового регулювання довів наявність трьох базових моделей доступу до професії: ліцензійної (США, Канада), авторизаційної, що трансформується з ліцензійної (Україна), та ліберальної, заснованої на саморегулюванні (ЄС). Критична роль у визначенні якості брокерських послуг належить механізмам відбору та контролю: суворі іспити і фінансові гарантії забезпечують високий базовий рівень компетентності, тоді як добровільні програми сертифікації АЕО або ССС підвищують довіру до посередника на пострегуляторному етапі.

Найвагомішою тенденцією є зближення національних підходів до моделі «брокер-як-довірений учасник» через імплементацію критеріїв доброчесності, внутрішнього контролю та безпеки ланцюга постачання. Українська реформа, що переводить допуск із режиму одноразового дозволу до ризик-орієнтованої авторизації, концептуально синхронізує національне право з положеннями Митного кодексу ЄС та практиками WCO SAFE, водночас зберігаючи іспитовий контроль професійної компетентності [26]. Це тягне за собою низку невирішених питань, таких як: кількісна оцінка впливу авторизації на швидкість та вартість митного оформлення; аналіз кореляції між рівнем цифрової зрілості брокерських ІТ-платформ і показниками комплаєнсу; розроблення інтегрованої моделі професійної підготовки брокерів з урахуванням вимог безперервної освіти (СВР) та добровільних програм (ССВ, АЕО); емпіричне тестування ефективності нових форм представництва (direct/indirect) у контексті розподілу митних ризиків. Результати таких досліджень становитимуть практичний інтерес для законодавця, митних органів, асоціацій брокерів і закладів вищої освіти, сприяючи подальшому формуванню збалансованої та конкурентоспроможної моделі митно-брокерських послуг в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Голосніченко І.П., Бойко О.В. Шляхи реформування інституту митних брокерів в Україні // Юридичний науковий електронний журнал. – 2020. №9 – С. 116-119. – DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-9/27>
2. Мілімко Л. Правовий статус митного брокера (адміністративно-правовий та господарсько-правовий аспекти) // Political and Legal Studies. Vol. 1, Issue 4 (December 2022): pp. 85–85 - DOI: <https://doi.org/10.15804/CPLS.20224.09>
3. Біленець Д.А., Возняковська К.А. Статус митних брокерів в українському бізнесі // Аналітично-порівняльне правознавство. – 2023 - №1. – С.224 - 228. – DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.34>
4. Коробкова О. М. Узагальнення та адаптація іноземного досвіду регулювання митної брокерської діяльності [Електронний ресурс] / О. М. Коробкова // Ефективна економіка. – 2016. – № 2. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4787>
5. Kormych B. A. Customs Procedures in Ukrainian Legislation: The Issues of Concept, System and Europeanization [Electronic resource] / B. A. Kormych. – 2019. – DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-121-6/124-148>
6. Dniprov O.; Nastyuk V.; Bielikova M.; Kovalenko A.; Ridet T. Legal Mechanism for Ensuring Customs Security of Ukraine // Journal of Security and Sustainability Issues. – 2020. – Vol. 10, № 2. – P. 451–463. – DOI: [https://doi.org/10.9770/jssi.2020.10.2\(7\)](https://doi.org/10.9770/jssi.2020.10.2(7))
7. Ishchuk Y. A.; Osadchuk A. I.; Serhushova I. O. Peculiarities of Customs Relations between Ukraine and the EU // Business Inform. – 2024. – № 12(563). – P. 36–42. – DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-12-36-42>
8. Directorate-General for Taxation and Customs Union. Study on the Final Evaluation of the Customs 2020 Programme. – Luxembourg : Publications Office of the EU, 2022. – 192 p. – ISBN 978-92-76-37821-1. – DOI: <https://doi.org/10.2778/934347>
9. World Customs Organization. AEO Compendium. – 16th ed. – Brussels : WCO, 2023. – 312 p. . – Access mode: https://www.wcoomd.org/en/topics/facilitation/instrument-and-tools/tools/aeo-compendium.aspx?utm_source=chatgpt.com
10. Караваєв Т., Калуга Н. Митна реформа ЄС: імплементація в Україні. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 132, 1 (Лют 2024), 4–22. DOI: [https://doi.org/10.31617/3.2024\(132\)01](https://doi.org/10.31617/3.2024(132)01)
11. Canada Border Services Agency. Frequently Asked Questions – Regulations (Customs Brokers Licensing) [Electronic resource]. – Ottawa : CBSA, 2021. – Access mode: <https://www.cbsa-asfc.gc.ca/agency-agence/actreg-loireg/reg-faq-eng.html>

12. U.S. Customs and Border Protection. Modernization of the Customs Broker Regulations // Federal Register. – 2022. – Vol. 87, No 200. – P. 63267–63296. – Access mode: <https://www.federalregister.gov/documents/2022/10/18/2022-22178/modernization-of-the-customs-broker-regulations>
13. Фальковський А. О.; Єршов Д. А. Митний пост-аудит як інструмент прищвидшення міжнародного товарообігу [Електронний ресурс] // Lex Portus. – 2019. – № 4. – С. 108–116. – Режим доступу: https://lexportus.net.ua/vipusk-4-2019/falkovskiyi_a_o_yershov_d_a_mytnyi_post_audyt_yak_instrument_pryshvydshennia_mizhnarodn_oho_tovaroobihu
14. Bogdanova I. Turning Crisis into Opportunity: Unfolding Ukraine’s Trade Potential with the Canada-Ukraine Free Trade Agreement // East/West: Journal of Ukrainian Studies. – 2021. – Vol. 8, No 2. – P. 151–191. – DOI: <https://doi.org/10.21226/ewjus561>
15. Русак Д.М. Сучасна практика митних процедур: європейський та національний досвід [Електронний ресурс]. – Київ : Інститут міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка, 2023. – 300 с. – Режим доступу: <https://www.iir.edu.ua/sites/default/files/2023-03/Сучасна%20практика%20митних%20процедур.pdf>
16. Бахирева Ю. В., Волинець Д. В. Правове регулювання діяльності митного брокера в Україні та країнах ЄС // Uzhhorod National University Herald. Series: Law. – 2023. – № 76(1). – С. 82–88. – URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/278802/273451>
17. Митний кодекс України : Закон України від 13 берез. 2012 р. № 4495-VI // Голос України. – 2012. – № 79. – С. 23–147. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>
18. Yemchenko, I. (2021). Factors of risk minimization in customs brokerage activity. *Commodity Bulletin*, 14(1), 113–122. <https://doi.org/10.36910/6775-2310-5283-2021-14-12>
19. Закон України про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу : Закон України від 22 серп. 2024 р. № 3926-IX // Голос України. – 2024. – № 180. – С. 5–12. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3926-20>
20. Regulation (EU) No 952/2013 of the European Parliament and of the Council of 9 October 2013 laying down the Union Customs Code (recast) // Official Journal of the European Union. – 2013. – L 269. – P. 1–101. – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32013R0952>
21. Customs Brokers : 19 CFR Part 111. – *Code of Federal Regulations, Title 19 – Customs Duties*. – 2024-10-01 ed. – Washington : Office of the Federal Register, 2024. – 90 p. – Режим доступу: <https://www.ecfr.gov/current/title-19/chapter-I/part-111>
22. CBP Continuing Education Requirements : U.S. Customs and Border Protection. – Режим доступу: <https://www.cbp.gov/trade/programs-administration/customs-brokers/continuing-education>
23. Customs Brokers Licensing Regulations : SOR/86-1067 // Canada Gazette. Part II. – 1986-12-31. – Vol. 120, No 26. – P. 4304–4311. – Режим доступу: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/regulations/SOR-86-1067/>
24. Memorandum D1-8-1 : Licensing of Customs Brokers // CBSA. – 2023. – Режим доступу: <https://www.cbsa-asfc.gc.ca/publications/dm-md/d1/d1-8-1-eng.html>
25. Customs Notice 24-06 : CBSA, 2024 – Режим доступу: <https://www.cbsa-asfc.gc.ca/publications/cn-ad/cn24-06-eng.html>
26. Виговська В. Індекс реформ № 249: перезавантаження митниці та нові правила для митних брокерів // VoxUkraine. – 2025. – 2 січ. – Режим доступу: <https://voxukraine.org/index-reform-249-perezavantazhennya-mytnytsi-ta-novi-pravyla-dlya-mytnyh-brokeriv>

REFERENCES:

1. Holosnichenko, I. P., & Boiko, O. V. (2020). *Shliakhy reformuvannia instytutu mytnykh brokeriv v Ukraini* [Ways to reform the institution of customs brokers in Ukraine]. *Yurydychnyi naukovyi elektromnyi zhurnal*, 9, 116–119. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-9/27>
2. Milimko, L. (2022). *Pravovyi status mytnoho brokera (administratyono-pravovyi ta hospodarsko-pravovyi aspekty)* [Legal status of a customs broker: Administrative and commercial aspects]. *Political and Legal Studies*, 1(4), 85–95. <https://doi.org/10.15804/CPLS.20224.09>
3. Bilenets, D. A., & Vozniakovska, K. A. (2023). *Status mytnykh brokeriv v ukrainskomu biznesi* [Status of customs brokers in Ukrainian business]. *Analitichno-porivnialne pravoznavstvo*, 1, 224–228. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.34>

4. Korobkova, O. M. (2016). *Uzahalnennia ta adaptatsiia inozemnoho dosvidu rehuliuвання mytnoi brokerskoi diialnosti* [Generalisation and adaptation of foreign experience in regulating customs brokerage]. *Efektivna ekonomika*, 2. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4787>
5. Kormych, B. A. (2019). *Customs procedures in Ukrainian legislation: The issues of concept, system and Europeanization*. <https://doi.org/10.36059/978-966-397-121-6/124-148>
6. Dniprov, O., Nastyuk, V., Bielikova, M., Kovalenko, A., & Ridel, T. (2020). Legal mechanism for ensuring customs security of Ukraine. *Journal of Security and Sustainability Issues*, 10(2), 451-463. [https://doi.org/10.9770/jssi.2020.10.2\(7\)](https://doi.org/10.9770/jssi.2020.10.2(7))
7. Ishchuk, Y. A., Osadchuk, A. I., & Serhushova, I. O. (2024). Peculiarities of customs relations between Ukraine and the EU. *Business Inform*, 12(563), 36-42. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-12-36-42>
8. Directorate-General for Taxation and Customs Union. (2022). *Study on the final evaluation of the Customs 2020 programme* (Publication Office of the EU, 192 pp.). <https://doi.org/10.2778/934347>
9. World Customs Organization. (2023). *AEO Compendium* (16th ed.). Brussels: WCO. <https://www.wcoomd.org/en/topics/facilitation/instrument-and-tools/tools/aeo-compendium.aspx>
10. Karavaiev, T., & Kaluga, N. (2024). Customs reform of the EU: Implementation in Ukraine. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*, 132(1), 4-22. [https://doi.org/10.31617/3.2024\(132\)01](https://doi.org/10.31617/3.2024(132)01)
11. Canada Border Services Agency. (2021). *Frequently asked questions – Regulations (Customs Brokers Licensing)*. <https://www.cbsa-asfc.gc.ca/agency-agence/actreg-loireg/reg-faq-eng.html>
12. U.S. Customs and Border Protection. (2022). Modernization of the customs broker regulations. *Federal Register*, 87(200), 63267-63296. <https://www.federalregister.gov/documents/2022/10/18/2022-22178/modernization-of-the-customs-broker-regulations>
13. Falkovskiy, A. O., & Yershov, D. A. (2019). Customs post-audit as a tool for accelerating international trade turnover. *Lex Portus*, 4, 108-116. <https://lexportus.net.ua/vipusk-4-2019/falkovskiy-a-o-yershov-d-a-mytnyi-post-audit-yak-instrument-pryshvydshennia-mizhnarodnoho-tovaroobihu>
14. Bogdanova, I. (2021). Turning crisis into opportunity: Unfolding Ukraine's trade potential with the Canada-Ukraine Free Trade Agreement. *East/West: Journal of Ukrainian Studies*, 8(2), 151-191. <https://doi.org/10.21226/ewjus561>
15. Rusak, D. M. (2023). *Suchasna praktyka mytnykh protsedur: yevropeyskyi ta natsionalnyi dosvid* [Modern practice of customs procedures: European and national experience] (300 pp.). Kyiv: Institute of International Relations, Taras Shevchenko National University of Kyiv. <https://www.iir.edu.ua/sites/default/files/2023-03/Сучасна%20практыка%20митних%20процедур.pdf>
16. Bakhyrieva, Y. V., & Volynets, D. V. (2023). Legal regulation of customs broker activity in Ukraine and EU countries. *Uzhhorod National University Herald. Series: Law*, 76(1), 82-88. <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/278802/273451>
17. Verkhovna Rada of Ukraine. (2012). *Customs Code of Ukraine* (Act No 4495-VI, 13 March 2012). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
18. Yemchenko, I. (2021). Factors of risk minimization in customs brokerage activity. *Commodity Bulletin*, 14(1), 113-122. <https://doi.org/10.36910/6775-2310-5283-2021-14-12>
19. Verkhovna Rada of Ukraine. (2024). *Law on amendments to the Customs Code of Ukraine regarding implementation of certain provisions of the Union Customs Code* (Act No 3926-IX, 22 August 2024). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3926-20>
20. European Parliament & Council. (2013). Regulation (EU) No 952/2013 laying down the Union Customs Code (recast). *Official Journal of the European Union*, L 269, 1-101. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32013R0952>
21. United States Code of Federal Regulations. (2024). Customs brokers: 19 CFR Part 111 (Title 19 – Customs Duties, Oct 1 ed., 90 pp.). <https://www.ecfr.gov/current/title-19/chapter-I/part-111>
22. U.S. Customs and Border Protection. (n.d.). *CBP continuing education requirements*. <https://www.cbp.gov/trade/programs-administration/customs-brokers/continuing-education>
23. Government of Canada. (1986). *Customs Brokers Licensing Regulations* (SOR/86-1067). *Canada Gazette*, Part II, 120(26), 4304-4311. <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/regulations/SOR-86-1067/>
24. Canada Border Services Agency. (2023). *Memorandum D1-8-1: Licensing of customs brokers*. <https://www.cbsa-asfc.gc.ca/publications/dm-md/d1/d1-8-1-eng.html>
25. Canada Border Services Agency. (2024). *Customs notice 24-06*. <https://www.cbsa-asfc.gc.ca/publications/cn-ad/cn24-06-eng.html>
26. Vyhovska, V. (2025, January 2). *Indeks reform № 249: Perezavantazhennia mytnytsi ta novi pravyla dlia mytnykh brokeriv* [Reform Index № 249: Customs reboot and new rules for brokers]. *VoxUkraine*. <https://voxukraine.org/indeks-reform-249-perezavantazhennya-mytnytsi-ta-novi-pravy-la-dlya-mytnyh-brokeriv>

FUNCTIONAL SUPPORT FOR CUSTOMS BROKER ACTIVITIES: A LEGISLATIVE ANALYSIS OF UKRAINE, THE EU, THE USA, AND CANADA

KOLOMIETS Hanna

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

The article presents a comparative legal analysis of regulatory approaches to customs brokerage in four jurisdictions: Ukraine, the European Union, the United States, and Canada. It focuses on examining different models of access to the customs brokerage profession – licensing, authorization, and liberal regimes – in order to assess their impact on the quality of customs clearance, regulatory compliance, and overall procedural efficiency. Particular attention is given to Ukraine's ongoing reform, which entails a gradual shift from a traditional licensing system

to an authorization-based model harmonized with the Union Customs Code (UCC) and the World Customs Organization's SAFE Framework of Standards.

The authors identify key regulatory trends shaping effective customs policy, including the dual representation mechanism in the EU (direct and indirect), strict licensing and continuous education requirements for customs brokers in North America (notably the CBLE exam in the U.S. and the CBSA certification system in Canada), as well as the role of voluntary Authorized Economic Operator (AEO) certification in post-regulatory oversight. A comparative matrix of legal and institutional requirements is provided, serving as a practical reference for policymakers, businesses, and experts in the process of aligning Ukraine's customs framework with international standards.

The article concludes that professionalizing customs intermediation and delegating certain official controls to authorized representatives on the basis of trust contribute to enhanced supply chain security and reduced administrative burden. Further research should focus on the empirical evaluation of how the new authorization system affects customs clearance times and on the potential use of artificial intelligence tools for product classification and customs risk prediction.

Keywords: customs service provider, customs broker, authorization, licensing, Union Customs Code, AEO, customs compliance, international trade